

(Verdaguer, el modernisme, l'avantguarda, el realisme històric, la historiografia literària, «Les Millors Obres de la Literatura Catalana») la condició de vastos excursos. Eren, per a Joaquim Molas, papers especialment investits de valor: investits d'una aura làrica, però també d'un valor històric que instava a considerar. Potser també ens eren lliurats com a lliçó darrera: com a sol·licitació a atendre a la variabilitat de les particions de l'espai i del temps, i al poder que la memòria de-
tenta sobre mots i imatges —Mnemosyne, en efecte, presidint la clausura de l'obra de Molas com presidia l'entrada de la biblioteca de Warburg. Sí que, en qualsevol cas, la visible satisfacció amb què Molas oferia als amics l'acurat opuscle que havia dedicat a aquells papers familiars suggeria el goig del deure acomplert.

BIBLIOGRAFIA

- MOLAS (1965): Joaquim Molas, «La qüestió de la cultura popular», *Serra d'Or*, any VII, núm. 9 (setembre), ps. 685-686, [recollit, amb esmenes, a J. Molas, *Obra crítica II*, Barcelona, 1999, ps. 338-343].
- BADIA & MUÑOZ (1998): J. Badia, J. M., «Joaquim Nadal conversa amb Joaquim Molas i Joan Lluís Marfany sobre el catalanisme popular», *L'Avenç*, 229 (octubre), ps. 46-52.
- MAMBRILLAS (2015): I. Mambrillas Finestra, «Entrevista a Jordi Castellanos a propòsit de Raymond Williams», *Els Marges*, 105 (hivern), ps. 54-64.

BRUNET, Manuel: *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries. L'Empordà i els empordanesos*, Francesc Montero (ed.), Girona: Diputació de Girona, 2014; «Col·lecció Josep Pla» 34.

PERE MONTALAT

Oficines Lexicogràfiques
pmontalat@iec.cat

L'atzar ha volgut que la nova edició d'*El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries* i de *L'Empordà i els empordanesos*, de Manuel Brunet, coincidís en el temps amb el centenari de la creació de la Mancomunitat de Catalunya, organisme a l'empara del qual es consolidaren les principals institucions culturals de la Catalunya contemporània i al capdavant de totes elles, l'Institut d'Estudis Catalans.

A l'etapa fundacional de l'Institut l'arqueologia va tenir un paper molt rellevant. L'any 1907 la Junta de Museus de Barcelona, amb el suport acadèmic de l'Institut, va adquirir el jaciment d'Empúries, i el març de 1908 s'hi inicià una campanya d'excavacions promoguda per Josep Puig i Cadafalch. Els treballs

de seguida van donar fruit: la troballa el 1909 de l'estàtua d'Esculapi n'és, si no la fita més important, sí la més emblemàtica. Amb l'èxit primerenc de les excavacions, Empúries es convertí en pedra angular del mite de la Catalunya grega, i els grecs, en paraules de Carles Miralles, (MIRALLES 2008) «se'ls va invocar com a base imprescindible de la construcció civil, de la política». Era l'esperit del noucent, l'esperit noucentista: l'aliança d'un projecte polític, burgès i nacionalista, encarnat per la Mancomunitat, amb els artistes i intel·lectuals, que s'hi posaren a la disposició.

Aquest és el rerefons històric i cultural en què se situen els dos escrits de Brunet, escrits on, malgrat les afinitats amb el moviment noucentista, l'autor cuida a prendre distàncies respecte dels promotors del classicisme més estereotipat.

El present volum aplega l'estudi introductori «Els 'escrits empordanesos' de Manuel Brunet: *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries* i *L'Empordà i els empordanesos*» (p. 5-35), que signa Francesc Montero Aulet, i les dues obres de Brunet, la narració *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries* (p. 37-83) i l'assaig *L'Empordà i els empordanesos* (p. 85-112), en una edició a cura del mateix estudiós.

El treball introductori de Montero, ampliació d'un d'anterior (MONTERO 2007), és excel·lent i necessari per tal com restableix la figura de l'escriptor i intel·lectual que fou Manuel Brunet en el panorama de la literatura catalana i fa justícia als mèrits literaris dels seus 'escrits empordanesos', encara no prou reconeguts. Va encapçalat per una atenta dedicatòria a dos fills de l'Empordà, el sacerdot, filòleg i teòleg castelloní Modest Prats i el periodista i escriptor figuerenc Joan Guillaumet, morts el 2014, i consta dels cinc apartats següents: «Manuel Brunet, un intel·lectual polièdric», «*El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*», «*L'Empordà i els empordanesos*», «Genealogia de les edicions» i «La present edició».

El primer apartat dóna notícia molt ben documentada de la biografia i de l'itinerari professional i intel·lectual de Brunet. No pas sense fonament, Montero, que es va doctorar amb una tesi dedicada al nostre autor (MONTERO 2011), n'és a hores d'ara la màxima autoritat.

En els apartats segon i tercer hi ha la presentació crítica de les dues obres de Brunet i el balanç de la seva recepció. Un tema clau en els dos escrits que ens ocupen és, sens dubte, la crítica envers alguns tòpics del Noucentisme, en especial el de les arrels gregues de l'Empordà. Tot i amb això, sorprèn que Montero hagi interpretat els dards de Brunet com una impugnació global d'aquell moviment —cf., per exemple, la pàgina 17, on escriu «l'objecte de la seva paròdia era tota l'estètica noucentista». Altrament, el qui signa considera que l'abast dels atacs de Brunet és força més circumscribit.

En el quart apartat es ressegueix la història editorial de les dues obres: a part de reportar la modificació gràfica de què fou objecte el títol d'*El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries* —el mot *desembarc* que figurava a l'edició

prínceps es va esmenar pel normatiu *desembarcament* en l'edició següent, de 1934—, es fa avinent que aquesta obra té en el seu haver set edicions en català, corresponents als anys 1925, 1934, 1951, 1956, 1985, 1993 i 2014, mentre que *L'Empordà i els empordanesos* compta amb l'edició de 1956 i la de 2014. Hi ha també una versió en castellà d'aquestes obres, a càrrec d'Eugeni Nadal, apareguda l'any 1943.

En el cinquè i últim apartat, Montero fa saber que la nova edició recupera el text publicat per l'editorial Selecta l'any 1956, l'única fins ara que aplegava els dos 'textos empordanesos' de Brunet.

L'arribada i l'establiment dels grecs a Empúries és el fil argumental d'*El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*, una narració lleugerament novel·lada a l'entorn de l'enamorament dels joves protagonistes, el grec Mariner i la indigeta Tamariu.

Aquesta trama es descabdella en un pròleg i onze capítols breus titulats «L'arribada», «L'Empordà, república», «El complot, com en totes les grans empreses», «El viatge de propaganda», «Els noms de les coses i el nom d'una dona», «Galanteria», «La moda femenina a l'Empordà», «La trencadissa», «La guerra», «La fira i la mitologia», i «El casament. Els grecs abasseguen tots els negocis, fins el d'encunyar moneda».

El mateix Brunet dona les claus interpretatives d'aquesta narració en el primer capítol de *L'Empordà i els empordanesos*, on fa avinent que l'obra és un divertiment de to menor, «una facècia», escrita amb un doble propòsit: «fer un anunci de l'Empordà» i «combatre una idea llibresca», que es pot resumir en la frívola equació «Catalunya és Grècia». La primera comesa es resol per via de la descripció idealitzada del paisatge empordanès i la segona, per la crítica —mai acerba, sinó amable, bonhomiosa i també un xic sorneguera— d'aquell supòsit fal·laç i sobretot de les manifestacions artístiques estantisses i mancades d'autenticitat que en derivaven. Pel que fa a això darrer, destaquem un passatge hilarant, però carregat de malícia en què Brunet descriu les danses hel·lenitzants executades davant l'arc de Berà per una ballarina de qui no es diu el nom, però que molt probablement era Àurea de Sarrà. El que l'autor retreu en aquesta descripció coincideix amb la diatriba que, pocs anys abans i arran de la mateixa anècdota, Salvador Dalí, Lluís Muntanyà i Sebastià Gasch havien adreçat als intel·lectuals catalans acusant-los de «confondre la Grècia antiga amb les ballarines pseudo-clàssiques» (DALÍ 1928). En tots dos casos l'escomesa no va dirigida contra el classicisme, sinó contra una interpretació abusiva d'aquest concepte.

A l'obra, el component crític s'aborda amb un to decididament satíric que troba l'expressió més genuïna en el maneig ben administrat de la ironia i la paròdia sense caure mai en el sarcasme. Per començar, és irònic el títol de l'obra, ja que l'adjectiu *meravellós* aplicat al desembarcament dels grecs que narra Brunet hi és emprat per antífrasi. I la paròdia entra en joc en diversos episodis de l'obra, com ara en el del capítol «La guerra», que tracta de l'aplec dels indigetes per a lluitar contra els forasters acusats d'endur-se les noies del país i que evoca el rapte

d'Helena. L'eficàcia narrativa d'aquest recurs rau en la desproporció entre el prestigi dels referents literaris evocats i els grecs volgudament devaluats de Brunet. Com és natural, aquest contrast accentua la càrrega antiheroica del relat i fa esclafir de rialles el lector.

Per bé que el fons de l'obra combati certes posicions ideològiques i estètiques del Noucentisme, la seva forma s'incardina en aquest moviment, com ho palesen el protagonisme que hi té el paisatge, el desplegament d'una imatgeria que recorda les marines de Joaquim Sunyer, on no manquen naus de veles blanques, dofins ni el mar omnipresent, amb totes les gammes de blau, o, fins i tot, el retrat de la jove protagonista, Tamariu, que ve a afegir-se als nombrosos models femenins que l'art noucentista va produir.

Si en la narració de l'arribada dels grecs Brunet passa comptes amb l'herència grega de l'Empordà, tinguda per una pura virtualitat, a *L'Empordà i els empordanesos* ofereix com a contrapunt un inventari personalíssim del que ell considera que són les essències d'aquella contrada i que, com veurem, estan vinculades estretament amb la terra i la gent que l'habita.

El breu assaig, que fou concebut per acompanyar i complementar la narració de l'arribada dels grecs, va ser escrit originalment en català, però es publicà primer en castellà l'any 1943, juntament amb la narració esmentada, i no fou fins l'any 1956 que la versió catalana veié la llum.

L'obra consta de vuit capítols sense títol, i cadascun d'ells toca un aspecte de la terra empordanesa, d'una manera similar a com ho havia fet pocs anys abans Pere Coromines a *Les gràcies de l'Empordà*. El primer capítol consisteix en l'explanació de la crítica continguda en *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*. Dedicava els capítols subsegüents a glossar el paisatge empordanès, la tramuntana, la Santa Creu de Vilabertran i la imatge de la Mare de Déu de Castelló d'Empúries, de les quals Brunet era devot, i el caràcter de la gent empordanesa. Clou l'obra un compendi d'història de l'Empordà.

Del tenor d'aquest assaig es dedueix la voluntat de reivindicar un Empordà tangible, «sense necessitat d'inventar llegendes ni d'exhibir títols nobiliaris», segons diu l'autor. Basta d'atenir-se als seus atractius, que són perceptibles a ull nu. I en aquest afany de ponderar els elements autòctons destaca particularment l'homenatge tributat per Brunet en totes dues obres al parlar de la terra, que es materialitza en una profusió de mots i expressions empordaneses d'extracció popular, com ara *tocar el botet*, *recoquillar-se de riure*, *espigueta*, *rebequeria*, *rautar*, *embosta*, *franquet*, *carculla*, etc., atractiu no pas menor d'uns textos que sens dubte plauran al lector més exigent.

BIBLIOGRAFIA

- DALÍ (1928): Salvador Dalí, *Manifest groc*, Barcelona: Impremta fills de F. Sabater.
MIRALLES (2008): Carles Miralles, «Empúries i els grecs», *L'Avenç* 325.

- MONTERO (2007): Francesc Montero Aulet, «Fugint dels tòpics. *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*», dins *Actes del congrés «El paisatge, element vertebrador de la identitat empordanesa»*, Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, p. 693-704.
- (2011): *Manuel Brunet i Solà (1889-1956): El periodisme d'idees al servei de la "veritat personal"*. [En línia]. Girona: Universitat de Girona. Departament de Filologia i Comunicació, Institut de Llengua i Cultura Catalanes. <<http://hdl.handle.net/10803/51996>>

MOLLA, Guillem: *Ramon Esquerra. Geografia crítica d'un esperit comparatista*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2014.

ANTONI MARTÍ MONTERDE

Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Romànica
antonimartimonterde@ub.edu

La Literatura Comparada és un terreny que, malgrat la seva institucionalització acadèmica a partir de finals del segle XIX, que avui ja podem considerar plena, té encara múltiples dimensions per desplegar, per explicar, per comprendre. Ni tot el que es presenta com a Literatura Comparada, en el fons, ho és, ni tampoc en queden al marge molts estudis literaris que, sense presentar-se com a tals, sens dubte hi participen plenament, de vegades de manera fins i tot inconscient de pertànyer a aquesta tradició crítica. Això passa, especialment, en contextos on les coordenades acadèmiques d'aquesta perspectiva no han estat suficientment desenvolupades, tant temporalment com estructural, com és el nostre. D'altra banda, el debat sobre els anomenats comparatistes sense comparatisme, fins i tot en el context francès en què va donar-se la seva transformació definitiva en disciplina universitària, resulta tan recurrent com necessari. Per això, el primer que cal remarcar en ressenyar el llibre que ens ocupa, *Ramon Esquerra. Geografia crítica d'un esperit comparatista*, de Guillem Molla, és el seu títol, que en vincular la noció de geografia a la crítica ja insinua un dels encerts del llibre: qüestionar la internacionalitat dels estudis literaris amb el senzill però agosarat gest d'assenyalar algú com Ramon Esquerra que sí que en va fer, com una aposta individual molt ben acompanyada per d'altres contemporanis seus, però essencialment en solitari, pel que fa, precisament, a la consciència comparatista.

La trajectòria d'Esquerra és descrita molt encertadament en aquest llibre, abans i després d'inscriure's acadèmicament en les coordenades del comparatisme. És presentat com algú que, tot combinant la docència, la crítica literària, la traducció, l'assaig i el periodisme, aconsegueix dotar les seves pàgines d'un perfil clarament catalanista, europeista i comparatista, i que mostra aquests trets com a absolutament indestructibles, al costat d'una intel·ligència de lectura que, entre d'altres, Joan Fuster ja va assenyalar fa molt de temps.